

תורת הקורא

ובו הוראות מפורטות לבעלי קריאה

הלכות ומנהגים, דיוקים ודקדוקים, הערות ובירורים, חילופי נוסחאות, הקשורים בקריאת פרשת השבוע

הערות, הארות, ביקורת, שאלות, רעיונות, וכן תרומות להשתתפות בהוצאות הגליונות, יתקבלו בכרחה במכון כמו"כ אפשר לשלוח בקשה לקבלת הגליונות במייל: tameytora@gmail.com פקס: 153775150494

גליון מס' 150

פרשת נשא

ה"א תשע"ו

גליון זה יו"ל ע"י מכון 'טעמי תורה'

תודה לכל העוזרים והמסייעים שגליון זה יראה אור © כל הזכויות שמורות, ניתן לצלם ולהדפיס כמות שהוא ללא שינוי

הלכה ומנהג

יש נוהגים לקרוא את פסוקי ברכת כהנים (ו' כ"ד, כ"ה, כ"ו) בקול רם.^א

❖ ❖ ❖

דיוקים ודקדוקים

ד' כ"ב: גִּרְשֹׁן - הרי"ש בשווא נע. וכן הוא להלן (ד' ל"ח, מ"א, ז' ז').

ד' כ"ג: וּמַעֲלָה - העי"ן בשווא נח, ואין להבליעה ולקרא 'וּמַלְה', או לקרוא 'וּמַעֲלָה' בפתח העי"ן. וכן הוא להלן. וכן הוא להלן (ד' כ"ה): מַלְמַעֲלָה. ולהלן (ה' י"ג): וְנִגְשָׁם.

ד' כ"ד: הַגִּרְשָׁי - הרי"ש בשווא נע. וכן הוא להלן (ד' כ"ז, כ"ח).

ד' כ"ה: מַלְמַעֲלָה - הלמ"ד רפה, ובשווא נח.^ב

פֶּתַח - ראוי להקפיד על הגייה נכונה של התי"ו, שלא ישמע שקורא 'פֶּסַח' בסמ"ך.^ג וכן הוא להלן (ד' כ"ו, י"ז, י"ח, י"ח).

ד' כ"ו: קָלְעִי - הלמ"ד בשווא נח. ויש להזהר שלא להבליע את העי"ן שאחריה ולקרא 'קָלִי'. וכן בכל מקום בו מנוקד שווא נח לפני אות גרונית, יש להזהר שלא תבלע האות הגרונית.^ד ולהלן רשימת המילים בפרשה שיש להזהר בהן בזה: לַמַּעַל. קִנְיָא. הַמֶּאֱרָרִים. טִמְאָה. מִבְּלָעַדִּי. וְתַמְעֵל. וְטַהֲרָה. וְלֹאֲחֹתוּ. פְּתָאִם. וְהִי. שִׁבְעִים. נִתְנָאֵל. שִׁמְעוֹן. גִּדְעָנִי. פִּגְעִיָּאל. וְשִׁעִירִי.

אֲשֶׁר עָלֶיהֶם שָׁנָן וְעָלֶיהֶם מִזְבֵּחַ סָבִיב - יש להקפיד לנגן את הטעמים כראוי, ולא להטעים 'אֲשֶׁר עָלֶיהֶם מִזְבֵּחַ' וְעָלֶיהֶם מִזְבֵּחַ סָבִיב.

מִתִּירֵיהֶם - התי"ו בשווא נע.

עֲבַדְתָּם - הדלי"ת בקמץ, והוא לשון יחיד. ויש להזהר שלא ישמע שקורא 'עֲבַדְתָּם' בחולם, שהוא שינוי משמעות ללשון רבים. וכן הוא להלן.

וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים 'וְאֵת־כָּל אֲשֶׁר'.

ד' כ"ז: תִּהְיֶה - יש לבטא את הה"א בשווא נח.^ה ולא להבליעה ולקרא 'תִּיָּה', או לקרא 'תִּהְיֶה' בחיריק הה"א. וכן הוא להלן בתיבות: וְהִיָּו. וְהִיָּה. וְהִיָּו.

שילך אל בני תימן וירגל לשונו בקריאת תי"ו רפה כהוגן, אך לא יחדש שיבושים לקרוא בתי"ו דגושה.

מחמת קלות האות הגרונית במבטא, כאשר יש לפנייה אות המנוקדת בשווא נח, יש נטייה להשמיט את האות הגרונית מהמבטא, ולנקד את האות שלפניה בניקוד שלה במקום בשווא נח (כגון: מִלֶּךְ במקום מִלְכָּה, שִׁמְעוֹן במקום שִׁמְעוֹן, וְנִגְשָׁם במקום וְנִגְשָׁה). וזה מצוי פעמים רבות, וצריך זהירות רבה מאד ע"מ לא להיכשל בזה.

וכבר הזהיר על זה ביסוד ושורש העבודה (שער שלישי פרק שני), והאריך שם להראות לעין כל את גודל קלקולי התיבות וחסרון האותיות במי שאינו נוהר לקרוא כראוי. וצוין לדבריו בבאור הלכה (סימן ס"א, ד"ה ידגיש).

ה' וה"א זו נהגית כמו מפיק ה"א שבסוף תיבה, כגון בתיבות 'עֲמָה' 'אֲתָה', וכדומה.

וגם כאן באמצע תיבה הוא נקרא מפיק ה"א. ויש הטועים לחשוב ש'מפיק' הוא דוקא הנקודה הבאה באות ה"א שבסוף תיבה, אך באמת 'מפיק' פירושו מוציא, דהיינו שהה"א נשמעת ונהגית בשווא נח, אף אם היא באה באמצע תיבה, ולא כמו בתיבה 'פִּדְהָצוֹר' (במדבר א' י') וכדו', ששם הה"א אינה נהגית כלל.

והטעם לכך שנקודת המפיק באה רק בסוף תיבה, משום שבאמצע תיבה (כגון בתיבת 'יָהּ'), ע"י שהאות מנוקדת בשווא יודעים שהיא נקראת, ולכן אין צורך בנקודת המפיק. ובסוף התיבה לא רצו לנקד בשווא, מפני שיש תיבות המנוקדות בסופן בפתח גבוהה ובמפיק יחד, כגון: 'גִּבְיָה', 'יָצִיָּה', ואילו היו מנקדים בשווא ולא בנקודת המפיק, היה צורך לנקד בניקוד כפול, גם בפתח וגם בשווא, וכיון שלא ניתן לנקד אות אחת בשני ניקודים שונים, המירו את סימון השווא באות ה"א שבסוף תיבה לנקודה בתוך האות.

ויש לצוין, שישנם כ"י בהם כאשר יש חשש לבליעת הה"א בשגגה באמצע

^א במנהגים דק"ק וורמיישא (סדר הפרשיות) כתב שמגביה קולו כשקורא 'בִּרְכָּךָ' עד סוף הפרשה. וכן כתב בדברי קהילות (עמ' 449) שמאריך בתיבות 'אָמֹר לָהֶם', ומגביה קולו בשלושת הפסוקים 'בִּרְכָּךָ', 'יָאֵר', 'יִשָּׂא'.

וכנראה המנהג להגביה את הקול בפסוקים אלו בקריאת התורה, הוא זכר לאמירת פסוקים אלו בזמן ברכת כהנים, שדרשו חז"ל (סוטה ל"ח ע"א. וכן נפסק ברמב"ם הלכות ברכת כהנים פ"ד ה"א, ובטור ושו"ע א"ח סימן קכ"ח סעיף י"ד) שיש לאומרם בקול רם.

ובטור (שם) כתב שבירושלמי (סוטה פרק ז' הלכה ב') איתא ש'קול רם' היינו קול בינוני לא גבוה ולא נמוך, והוא המעולה שבקולות. ולפי זה גם גבי המנהג להגביה את הקול בקריאת התורה לכאורה אין הכוונה לקרוא בקול גבוה ביותר, אלא בקול בינוני.

^ב ואע"פ שאחר מ"ם השימוש תמיד יבוא דגש (שהרי מ"ם השימוש היא במקום תיבת 'מן', ולכן בא דגש אחר המ"ם, להשלים את הנו"ן החסרה), יש תיבות הפותחות בשווא, היוצאות מן הכלל, שהאות שאחר מ"ם השימוש רפה בהן, כגון: 'מַלְמַעֲלָה', 'מִקְצָה'.

^ג שהגיית התי"ו הרפה דומה להגיית הסמ"ך, ואם יקראנה ממש כסמ"ך, שינה משמעות. ומי שאינו יודע להגות את התי"ו כהוגן, אלא רק כסמ"ך, היה מקום לומר שעדיף שיקראנה בדגש קל, מאשר שיקראנה כסמ"ך ותשתנה המשמעות.

אך בשו"ת פאת שדך (ח"א סימן כ"ד) אין דעתו נוחה מזה, וכתב שאין לחדש שיבושים כנגד משפטי לשון הקודש, כי השיבושים הישנים שאנחנו אנוסים במבטאם אין להקפיד עליהם כל כך, ויש לדמותם למה שאמרו ודלוגו עלי אהבה (כמובא בתוס' במסכת עבודה זרה דף כ"ב ע"ב ז"ה רגל, בשם המדרש), וכשם שחם הקב"ה על השיבוש של עם הארץ שאין בו דעת ללמוד, כך חס על השיבוש שהורגלו בו הדורות וקשה לנו לעוקר.

והוסיף, שמי שלבו חרד ואינו רוצה לסמוך על המנהג שהורגלו בו, מוטב

וּפְקֻדָּתָם - הדלי"ת בשווא נח, ולא בשווא נע, למרות הקושי. ויש להזהר שלא להבליעה בתי"ו שישמע שקרא וּפְקֻדָּתָם. או לחלק את התיבה לשתי תיבות ולקרא וּפְקֻדָּתָם. ואם אינו יכול לקרוא בשווא נח בלי להבליע את הדלי"ת או לחלקה לשתי תיבות, עדיף לקרוא בשווא נע.

עֲלֶהֱם - ראוי להקפיד על הגייה נכונה של העי"ן, שלא ישמע שקורא אֲלֵיהֶם באל"ף.

אֶת כָּל־מִשְׁאָם - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים אֶת־כָּל מִשְׁאָם.

ד' ל"א: **לְכָל־עֲבָדָתָם** - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים לְכָל עֲבָדָתָם. וכן הוא להלן (ד' ל"ג).

ד' מ"א: **כָּל־הָעֶבֶד** - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים כָּל הָעֶבֶד.

ד' מ"ו: **אֶת־הַלְוִיִּם** - הלמ"ד רפה, ובשווא נח. וכן הוא להלן (ו' ה', ו').

ה' ב': **וַיִּשְׁלַחוּ** - הלמ"ד בדגש, והשווא נע.

ה' ג': **תִּשְׁלַחוּם** - הלמ"ד בדגש, והשווא נע.

ה' ז': **אֶת־חֲטָאָתָם** - הטי"ת בקמץ, והוא לשון יחיד. ויש להזהר שלא ישמע שקורא חֲטָאָתָם בחולם, שהוא שינוי משמעות ללשון רבים.

ה' ח': **מִלְכָּד** - הלמ"ד בדגש, והשווא נע. וכן הוא להלן (ו' כ"א).

אֲשֶׁר יִכְפְּרוּ עָלָיו - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים אֲשֶׁר־יִכְפְּרוּ עָלָיו.

ה' י': **אֶת־קִדְשָׁיו** - הקו"ף בחטף קמץ קטן, והוא נהגה כקמץ קצר מעט.

ה' י"ג: **שִׁכְבַּת־זָרַע** - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים שִׁכְבַּת זָרַע.

אִישָׁה - השי"ן רפה, והה"א במפיק. וכן הוא להלן (ה' כ"ז, כ"ט). אך לעיל ולהלן: **אִשָּׁה** - השי"ן דגושה, והה"א לא נשמעת, ונקרא אִשָּׁה.

ה' י"ז: **בְּכָל־חַרְשׁ** - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים בְּכָל חַרְשׁ.

וּמִן־הָעֶפְרָ - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים וּמִן הָעֶפְרָ.

בְּקִרְקַע - הטעם מלרע בקו"ף השניה.

ה' י"ח: **הַמֶּאֱרָרִים** - המ"ם רפה, ובשווא נח. וכן הוא להלן.

הַמֶּאֱרָרִים - הרי"ש הראשונה בשווא נע. ואע"פ שיש ספרים המנקדים 'הַמֶּאֱרָרִים' בחטף פתח, אין להגותו כפתח, אלא כשווא נע פשוט. וכן הוא להלן. וכן הוא ברי"ש שלהלן (ו' כ"ג): **תִּבְרָכוּ**. ולהלן (ו' כ"ז): **אֲבָרְכֶם**.

בשווא נע, ואף כתב שמהרש"ל בסידורו ניקד את הלמ"ד בחטף פתח, דהיינו שהבין ג"כ שהשווא נע. וכנראה מכיון שבספריהם היה מתג, לא חילקו, והסיקו מכך שהשווא נע.

ניקוד החטף קמץ כאן הוא שווא נע במהותו, ונהגה כקמץ משום שמקורו מהמילה קָדַשׁ שהקו"ף בחולם, ולכן כשהתארכה המילה והחולם התבטל והפך לשווא, נשאר שווא זה נוטה לקמץ כדי לשמור על הגיית החולם המקורית (כמבואר בארוכה במאמר החטפים).

א" כל לשון אִשָּׁה שהוא שם עצם לנקבה, השי"ן דגושה והה"א לא נשמעת. וכל אִשָּׁה שהוא לשון האיש שלה, השי"ן רפה והה"א במפיק. והטעם שהשי"ן דגושה בתיבת אִשָּׁה שהוא שם עצם לנקבה, כתב האבן עזרא (בראשית ב' כ"ג) שהוא כדי שלא ישמע שהכוונה לאיש שלה, ואע"פ שאם הכוונה לאיש שלה הה"א צריכה להיות במפיק, מ"מ בידול זה לא מספיק, כי מצוי במקרא שנשמט המפיק בה"א (כגון: וַתִּקְרָא בְחַקָּה שְׁמוֹתַי ב' ג'. לְמִן הַיּוֹם הַזֶּה, שם ט' י"ח. ועוד), וע"כ הוסיפו בידול נוסף זה של הדגש בשי"ן. ולפי זה יוצא שיש להקפיד מאד הן להדגיש את השי"ן בתיבת אִשָּׁה שהוא שם עצם לנקבה, כדי שלא ישמע שהכוונה לאיש שלה והושמט המפיק, והן להשמיע את הה"א בתיבת אִשָּׁה שהוא לשון האיש שלה, שלא ישמע שמתכוון לשם עצם אִשָּׁה.

ב' עיין במאמר על השווא שאחר ה"א הידיעה שם מבואר שכאשר נשמט הדגש שאחר ה"א הידיעה (או אחת מהאותיות כל"ב המנוקדות בפתח להורות על ידוע), ואין מתג לפני השווא, השווא נח.

וכאן ברוב המופעים של תיבת 'הַמֶּאֱרָרִים' אין מתג לפני השווא (למעט במופע השני והחמישי בהם שם מתג), ומוכח שהאות שאחריה בשווא נח. ואע"פ שיש מעט ספרים עם מתג לפני השווא, ספרים אלו הלכו בשיטה אחרת שלא דקדקה בהנחת מתגים אלו, ולא באו להורות שהשווא נע (כמו שהוכיח רד"ה, עיין במאמר על השווא שאחר ה"א הידיעה הערה ה').

ואף במופעים בהם מסומן מתג בתיבת 'הַמֶּאֱרָרִים' השווא נח, משום שתביה זו מופיעה ברשימת המסורה המונה את היוצאים מן הכלל שנקראים בשווא נח למרות המתג.

כ' כמבואר בארוכה במאמר החטפים שחטף פתח זה הוא ניקוד מושאל הבא לסמן על שווא נע, ואינו חטף פתח ממש.

תיבה, מוסיפים את נקודת המפיק אף באמצע תיבה, ואע"פ שהיא מנוקדת גם בשווא, וכגון בכ"י לניגוד שמנוקד: 'בְּהִשְׁמָה' (ויקרא כ"ו מ"ג), 'פְּדִיָּהֲל' (במדבר ל"ד כ"ח), 'יִהְיֶה־נָּה' (שם ל"ה כ'). וכן בכ"י ששון 507 מנוקד 'פְּדִיָּהֲל'. וכן כתב באור תורה שבספרים ספרדיים מנוקד 'בְּהִשְׁמָה' עם נקודת המפיק בה"א, והביא דבריו בקסת הסופר ח"ב.

י' ולא יתכן כלל שיבוא כאן שווא נע, שהרי אין שווא נע בא לפני דגש. וכל הטעם שהתי"ו דגושה, משום שלפניה שווא נח.

י' הגיית הדלי"ת הרפה דומה להגיית האות זי"ן, ואין כל קושי להגותה בשווא נח לפני האות תי"ו, אך כיון שאצל האשכנזים והספרדים נשתכחה הגיית הדלי"ת הרפה, והוגים כל דלי"ת כמו הדלי"ת הדגושה בדגש קל, נוצר קושי להגותה לפני האות תי"ו (וראה מש"כ בזה בשו"ת פאת שדך ח"ב סוף סימן כ"ד).

י"ב בגמרא (מגילה כ"ד ע"ב) כתוב שאין לכהן לישא את כפיו אם קורא אות אל"ף כאות עי"ן או אות עי"ן כאות אל"ף, וכן אין למנות כשליח ציבור מי שקורא כן. וכן נפסק בשולחן ערוך (או"ח סימן נ"ג סעיף י"ב).

ובמשנה ברורה שם (סקל"ז) הביא את דברי האחרונים, שכתבו שבמקום שכולם מדברים כך מותר.

אך אע"פ שבמקום שכולם קוראים כך מותר להעלותו כש"ץ כיון שכך רגילים באותו מקום, מ"מ לכתחילה ודאי ראוי ונכון להדר לקרוא כהוגן בהגייה הנכונה.

ובערוך השולחן (סימן נ"ג סעיף י"ד, סימן ס"א סעיף ח', סימן ס"ב סעיף ב') כתב שבמדינותינו אין בקיאים בחילוק שבין אל"ף לעי"ן, אך בכל זאת כתב (סימן ס"א סעיף ח') שבקריאת שמע יש לדקדק להפרישם זה מזה, וכתב עוד (סימן ס"ב סעיף ב') שהמדקדק במצוות יראה לדקדק בזה הרבה בכל התורה, ושכרו גדול כשמדקדק בזה, ובפרט במקום שאם קורא שלא כראוי משתנה המשמעות.

ט' עיין במאמר על השווא שאחר ה"א הידיעה שם מבואר שכאשר נשמט הדגש שאחר ה"א הידיעה (או אחת מהאותיות כל"ב המנוקדות בפתח להורות על ידוע), ואין מתג לפני השווא, השווא נח.

וכאן אין מתג לפני השווא (וכ"כ מנחת שי במדבר א' נ', ח' י'), ומוכח שהלמ"ד שאחריה בשווא נח. ואע"פ שיש מעט ספרים עם מתג לפני השווא, ספרים אלו הלכו בשיטה אחרת שלא דקדקה בהנחת מתגים אלו, ולא באו להורות שהשווא נע (כמו שהוכיח רד"ה, עיין במאמר על השווא שאחר ה"א הידיעה הערה ה'). וכן כתב להדיא ר"י חיוג' (שלשה ספרי דקדוק, עמ' 130), שהלמ"ד שבתיבת הלויים בשווא נח. ובסידור ר' שבתי סופר (תפילת שבת, משנת השיר שהלויים היו אומרים) כתב שהלמ"ד

ה' כ"ד: וְהִשְׁקָהּ - הה"א לא נשמעת, ונקרא 'וְהִשְׁקָה'. אך להלן (ה' כ"ז): וְהִשְׁקָה - הה"א במפיק.

ה' כ"ו: וְתִמְעַל מַעַל בְּאִישָׁהּ - יש לנגן את שני המונחים כראוי, ואין להשמיט את המונח הראשון ולהטעים 'וְתִמְעַל-מַעַל בְּאִישָׁהּ' במקף.

ה' כ"ח: וְנִקְטָהּ - הקו"ף בדגש, והשווא נע.

וְנִזְרָעָה - הרי"ש בשווא נע. ואע"פ שיש ספרים המנקדים 'וְנִזְרָעָה' בחטף קמץ, אין להגותו כקמץ, אלא כשווא נע פשוט".

ה' כ"ט: הַקְנָאָת - הקו"ף בדגש, והשווא נע.

ה' ל': אֶת כְּלֵי-הַתּוֹרָה - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים 'אֶת-כְּלֵי הַתּוֹרָה'.

ו' ז': וְלֹא-חָתְלוּ - הוי"ו בשורוק, והלמ"ד בשווא נח. ואין לקרוא 'וְלֹא-חָתְלוּ' בשווא נע ופתח".

ו' ט': בְּפִתַּע - ראוי להקפיד על הגייה נכונה של התי"ו, שלא ישמע שקורא 'בְּפִסַּע' בסמ"ך".

טְהַרְתּוּ - יש אומרים שהטי"ת בקמץ קטן". ויש אומרים שהטי"ת בקמץ גדול".

ו' י"ב: יִפְלֹ - הפ"א בדגש, והשווא נע.

ו' ט"ו: מְשֻׁחִים - ראוי להקפיד על הגייה נכונה של החי"ת, שלא ישמע שקורא 'מְשֻׁוכִים' בכ"ף.

ו' י"ט: מָצָה - המ"ם בפתח, והצד"י דגושה. והקורא 'מָצָא' בקמץ ורפה", משנה משמעות ללשון מציאה".

הַתְּגַלְתּוֹ - הלמ"ד בדגש, והשווא נע.

ו' כ': קָדַשׁ הוּא - תיבת 'קָדַשׁ' מוטעמת במהפך, ולא בתיב".

ו' כ"א: זֹאת תּוֹרַת הַנְּזִיר - יש לנגן את שני המונחים כראוי, ואין להשמיט את המונח הראשון ולהטעים 'זֹאת-תּוֹרַת הַנְּזִיר' במקף.

ו' כ"ד: יִבְרַכְךָ - יש אומרים שהכ"ף הראשונה בשווא נע, ויש אומרים שהיא בשווא נח". וכן הוא בבי"ת שלהלן (ז' פ"ט): וְיָבֵא.

ו' כ"ז: וְשָׁמוּ - הטעם מלרע במ"ם.

ז' א': וְאֶת-כְּלֵי-כֶלִי - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים 'וְאֶת-כְּלֵי כֶלִי'.

וְאֶת-כְּלֵי-כֶלִי - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים 'וְאֶת-כְּלֵי כֶלִי'.

וְיִמְשְׁחֶם - ראוי להקפיד על הגייה נכונה של החי"ת, שלא ישמע שקורא 'וְיִמְשְׁכֶם' בכ"ף.

ז' ג': וְשָׁנִי עֶשְׂרֵי בָקָר - יש לנגן את שני המונחים כראוי, ואין להשמיט את המונח הראשון ולהטעים 'וְשָׁנִי-עֶשְׂרֵי בָקָר' במקף". וכן הוא להלן (ז' ע"ב): עֶשְׂתֵּי עֶשְׂרֵי יֹם. ולהלן (ז' ע"ח): שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי יֹם.

ז' ז': אֶרְבַּעַת - הטעם מלעיל בבי"ת.

ז' י"ג: מְשַׁקְלָהּ - הטעם מלרע בלמ"ד. ואין להוסיף מתג במ"ם ולהטעים 'מְשַׁקְלָהּ'. וכן הוא להלן.

שְׁנֵיהֶם | מְלֵאִים - מונח לגרמיה, ואינו מונח רגיל עם פסיק אחריו". וכן הוא להלן.

יד כמבואר בארוכה במאמר החטפים שחטף קמץ זה הוא ניקוד מושאל הבא לסמן על שווא נע, ואינו חטף קמץ ממש.

טו ובפסוק אחר (ויקרא כ"א ג') מנוקד 'וְלֹא-חָתְלוּ' בשווא נע ופתח. והחילוק הוא משום ששם האל"ף מנוקדת בחטף פתח, ולכן הלמ"ד שלפניה השתנתה משווא לפתח, שאין שווא מרחף בא לפני חטף (שווא מרחף נקרא כשווא נח, אך כיון שבמקור היה נע, לגבי כמה דברים נשאר דינו כשווא נע), וכיון שהלמ"ד בפתח, וי"ו החיבור שלפניה מנוקדת בשווא.

אך כאן האל"ף מנוקדת בפתח, ולכן הלמ"ד שלפניה יכולה להינקד בשווא, וכיון שהלמ"ד בשווא, הוי"ו שלפניה מנוקדת בשורוק ולא בשווא, שלא יתכן שיבואו שני שוואים בראש התיבה.

והטעם שהאל"ף בתיבה זו מנוקדת פעם בפתח ופעם בחטף פתח, משום שתיבה זו בעלת שני משקלים, ולכן אנו מוצאים גם שבתיבת 'אֲחִים' האל"ף מנוקדת בפתח, ובתיבת 'אָחִי' 'אָחוֹת' האל"ף מנוקדת בקמץ.

טז על פי הסברה הדקדוקית מסתבר יותר שהקמץ הוא קמץ קטן, שהלא חולם שמתבטל והופך לקמץ (דרך חולם להפוך לקמץ כאשר מתארכת המלה והתנועה מתרחקת מהטעם, כגון כגון 'פֶּחֱלִי-בְּתִלְיָהִם', 'שֹׁרֶשׁ-שְׁרִישֵׁיהֶם'), הקמץ הוא קמץ קטן. וכאן היה חולם במקור (בתיבת 'סִהָר'), וא"כ כשהתבטל החולם והפך לקמץ, בפשוטות הוא קמץ קטן. ועוד, שדרך האות הקודמת לחטף, להנקד בניקוד החטף. וכיון שהאות הגרונית שאחר הקמץ מנוקדת בחטף קמץ קטן, מסתבר שהקמץ שלפניו הוא קמץ קטן.

ואמנם אין דרך קמץ קטן לבוא בהברה פתוחה, אך כאן ההברה סגורה במקורה, שהלא האות הגרונית היתה ראויה להנקד בשווא נח (סְקִרְתּוֹ), ורק בגלל שדרך שווא נח באות גרונית להתרחב לחטף, הורחב השווא שבאות הגרונית לחטף קמץ ונפתחה ההברה. וכיון שבמקור ההברה היתה סגורה, דינה כהברה סגורה, ולכן יכול לבוא בה קמץ קטן.

יז שהרי כתבו המדקדקים (ראה רד"ק מביה ב' י"ב ובהללים פ"ו ב') שקמץ עם מתג הוא קמץ גדול, ואף כשנראה שע"פ משפט הלשון הוא אמור להנקד בקמץ קטן. וכן כתבו המדקדקים שאחר קמץ קטן יבוא תמיד שווא נח או דגש, וכאן שאין דגש או שווא נח אחר הקמץ הוא בהכרח קמץ גדול. וכך היא מסורת

הספרדים שכל קמץ שאין אחריו שווא נח או דגש, הוא נהגה כקמץ גדול. י"ח לקוראים בהגיה המבחינה בין קמץ לפתח, אם לא ידיגשו את האות, אע"פ שעשו שלא כדון, לא שינו משמעות, כיון שהמשמעות ניכרת גם ללא הדגש ע"י הפתח. אך לקוראים בהגיה שאינה מבחינה בין קמץ לפתח, שאצלם כל הבידול בין המשמעים הוא ע"י דגשות ורפיון האות, אם לא ידיגשו יש לחשוש בזה לשינוי משמעות.

יט כמו בפסוק: או מָצָא אֲבִדָה וְכָתַשׁ בָּהּ וְנִשְׁבַּע עַל שָׁקֶר (ויקרא ה' כ"ב).

כ הטעם מהפך הוא טעם מחבר, וצורתו זהה לצורת הטעם יתיב שהוא טעם מפסיק, וההיכר ביניהם הוא שהייתב מונח לפני הניקוד של האות הראשונה בתיבה, והמהפך מוטעם אחר הניקוד של מקום ההטעמה. ובמקרים כמו כאן, שמוטעם במהפך באות הראשונה, ואין ניקוד תחת האות הראשונה, לא ניכר כל כך שהטעם הוא מהפך ולא יתיב, ולכן יש הטועים ומטעימים יתיב (ובאמת אין ספק שהוא מהפך ולא יתיב, שהמסורה מונה י"א מקומות במקרא בהם בא יתיב ואחריו פשטא, ופסוק זה אינו מנוי עמיהם).

כא משום כלל הדומות. וענין זה מבואר בגליון פרשת נח תשע"ו הערה ב'.

כב ענין זה מבואר בגליון פרשת בראשית תשע"ו הערה כ"ב.

כג הטעם מונח הוא טעם מחבר, ואילו הטעם מונח לגרמיה (שתמונתו כמונת רגיל, אלא שבא סימן פסיק | אחריו להודיע שהמונח שלפניו הוא המונח המפסיק) הוא טעם מפסיק, ובדרך כלל הוא בא לפני מונח רביעי (כגון: אֶתְּלִי-עֶשֶׂב | זָרַע זָרַע, וְלָקַח | וְחָפַץ עֲלֵה-אֲרָץ), אך יש פעמים שבא גם לפני טעמים אחרים.

וכאשר בא מונח ואחריו פסיק, ואין אחריו מונח רביעי, יש להסתפק אם הוא מונח לגרמיה, או שהוא מונח רגיל אלא שבא אחריו פסיק (פסיק בא רק אחר טעם מחבר, וענינו להורות על שהייה מועטת מסיבות שונות, אך לא מסיבות תחביריות של פיסוק וחיבור הענין, שהתחביר מתבטא בענין הטעמים בלבד, ולא ע"י שהייה בין התיבות).

וכדי לדעת איזה פסיק מורה על שהייה בפועל, ואיזה פסיק מורה שהמונח שלפניו הוא מונח לגרמיה המפסיק, מונה המסורה את כל הפסיקים שבמקרא המורים על שהייה, וכל פסיק שאינו נמנה ברשימה זו, מוכח שהוא לגרמיה.

ז' ט"ו: פֶּרֶא אָחֵד - יש להקפיד לנגן את הטעמים כראוי, ולא להשמיט את המונח ולהטעים 'פֶּרֶא אָחֵד' במקף. וכן הוא להלן.

פֶּרֶא אָחֵד בְּדִקְרָא אֵיל אָחֵד כְּבִשְׁאָחֵד בְּשִׁנְתוֹ לְעֵלָה - יש להקפיד להטעים היטב את הטפחא המפסיק שבתבבות 'בִּן שִׁנְתוֹ', שהוא ניגון מפסיק יותר מהתביר^{כב} שבתבבת 'אָחֵד', ומהרביע שבתבבות 'בִּן בְּקָר', שאם לא יטעים כראוי ישמע שרק הכבש הוא לעולה, בעוד שגם הפר והאיל הם לעולה. וכן הוא להלן.

ז' י"ח: יִשְׁשַׁכָּר - השי"ן השניה לא נשמעת, ונקרא 'יִשְׁכָּר' כה.

ז' נ"ד: בְּנִדְהָצוֹר - הה"א לא נשמעת, ונקרא 'פְּדָצוֹר'. וכן הוא להלן (ז' נ"ט).

ז' פ"ד: מֵאָת - יש להזהר שלא להבליע את האל"ף וישמע שקרא 'מת'.

❖❖❖ ❖❖❖ ❖❖❖

❖ חילופי נוסחאות ❖

ה' ז': לֹאֲשֶׁר אָשֶׁם / (לֹאֲשֶׁר אָשֶׁם)

בטפחא מרכא – בכתבי היד: ט"ב ט"ג ט"ד ט"ה ט"ו ט"ח, ס"א ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"ט ס"י ס"א ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"ו ס"ז, א"ג א"ד א"ו. ~ ובדפוסים: מק"ג, רא"פ, לטריס, גינצבורג, קסוטו, ברויאר.

במרכא טפחא – בכתבי היד: ס"ו ס"ח, א"א א"ב א"ה א"ז א"ט א"י. ~ ובדפוסים: רוו"ה, קורן. ~ וכן הוא בעין הקורא.

ו' ג': חֶמֶץ / (חֶמֶץ)

במרכא – בכתבי היד: ט"ב ט"ג ט"ד ט"ה ט"ו ט"ח, ס"א ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"ו ס"ח ס"ט ס"י ס"א ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"ו ס"ז, א"ג א"ד א"ה א"ז א"ט א"י. ~ ובדפוסים: לטריס, קסוטו, קורן, ברויאר. ~ וכן מוכח מכללי הטעמים ומהמסורה^{כז}.

בדרגא – בכתב יד: ס"ג. ~ ובדפוסים: רא"פ, רוו"ה, גינצבורג.

ז' ג': וְשִׁנְי עֶשֶׂר בְּקָר / (וְשִׁנְי עֶשֶׂר בְּקָר)

במונח מונח – בכתבי היד: ט"ב ט"ג ט"ד ט"ה ט"ו ט"ח, ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"ט ס"י ס"א ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"ו ס"ז, א"ג א"ד א"ה א"ז א"ט א"י. ~ ובדפוסים: מק"ג, רא"פ, לטריס, גינצבורג, קסוטו, ברויאר.

במקף מונח – בכתבי היד: ס"ו ס"ח ס"ג, א"א א"ב א"ה א"ז. ~ ובדפוסים: רוו"ה, קורן. ~ וכן הוא בעין הקורא.

^{כב} ענין זה מבואר בגליון פרשת ויצא תשע"ו הערה כ"א.

^{כז} אלו הם כללי משרתי התביר, להברה המוטעמת בתביר, המשרת יהיה דרגא המוטעמת (כגון: וְיִקְרָא אֶת־שִׁמּוֹ). ושווא נע נחשב כהברה לענין זה (כגון: וְיִקְרָא אֶת־שִׁמּוֹ).

ולכלל זה יש כמה יוצאים מן הכלל שנמנו במסורה (במק"ג פרשת משפטים, ובדקדוקי הטעמים (סעיף 19), ובספר טעמי המקרא המיוחס לר' יהודה בן בלעם, ובדרכי הניקוד וההגיגות לר' משה הנקדן (שער ההגיגות, טעם תביר), ובספר עט סופר לרד"ק (דף ל' ע"ב), ובשאר ספרי הראשונים העוסקים בכללי הטעמים) שבהם המשרת מוטעם בדרגא אע"פ שיש רק הברה אחת בין המשרת לתביר. ובפסקונו יש רק הברה אחת בין המשרת לתביר, וכיון שאינו נמנה במסורה בין היוצאים מן הכלל, מוכח שמוטעם כאן 'חֶמֶץ יֵין' במרכא ולא 'חֶמֶץ יֵין' בדרגא.

ומזה שפסיק זה אינו נמנה ביניהם, מוכח שאינו אלא סימן שהמונח שלפניו הוא מונח לגרמיה ולא המונח המשרת (רשימה זו של המסורה מצויה בכתבי יד שונים של המקרא, וכן במערכת המסורה שבדפוס מק"ג (אות פ'), אך הרשימה שבמק"ג שגויה ומבולבלת מאד לעומת הרשימות המצויות בכתבי היד).

וכלל נוסף ישנו (מובא בספרי המדקדקים העוסקים בכללי הטעמים, וכגון בספר טעמי המקרא המיוחס לר' יהודה בן בלעם), שכל מונח ואחריו רביע, שיש פסיק ביניהם, לעולם המונח הוא מונח לגרמיה, ואינו מונח רגיל עם פסיק אחריו, פרט לפעם אחת בתנ"ך (בישעיה מ"ב ה': הָאֵל-לֹא יִהְיֶה עִם פֶּסֶק, שהוא מונח ופסיק, ואינו מונח לגרמיה).

^{כד} בניגון הטעמים המקובל יש נטיה להטעים את התביר בניגון מפסיק יותר מהטפחא, אך באמת הטעם טפחא הוא מפסיק יותר מהתביר, ויש להקפיד על הניגון המתאים בכל מקום של צירוף הטעמים תביר וטפחא, כי בהרבה מקומות זה משנה את פירוש הענין.